

Prof. Ona Voverienė. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠIMTMEČIO DIDIEJI
Akad. Zigmas Zinkevičius apie moksleivių tautiškumo ugdymą

Vienas iš svarbiausių dabartinių rūpesčių Lietuvoje yra švietimas ir jaunosios kartos auklėjimas. Kokią išauginsime jaunąją kartą, tokia bus ateities Lietuva! Dėl to, matyt, niekas neabejoja. Paveldėjome iš okupantų bolševikinę švietimo ir auklėjimo sistemą. Nuo pat Atgimimo pradžios buvo imamas ją keisti. Tai ne šiaip sau pakoregavimas, bet vienos švietimo sistemos pakeitimas kita. Daugelio akys tada natūraliai krypo į prieškarinio Nepriklausomos Lietuvos švietimą. Juk maždaug nuo 1937 metų Nepriklausomoje Lietuvoje buvo pradėta vykdyti švietimo reforma. Ji vykdyta sėkmingai, tačiau pabaigti sutrukdė okupacija. Gerai ją atsimentu, nes pats mokiausi reformuotos pradinės mokyklos ir gimnazijos klasėse. Tada turėjome nemažą iškilų švietimo teorėtikų. Padėjusių tos reformos pagrindus.

Akad. Zigmas Zinkevičius

Antrojo Lietuvos Respublikos šimtmečio pradžia Lietuvai buvo skaudi – vienas po kito į Amžinybę iškeliavo didieji mūsų Tautos vyrai akad. Zigmas Zinkevičius ir Vytautas Ambrazas, visą savo gyvenimą tarnavę didžiausiai mūsų Tautos vertybei – gimtajai kalbai. Abu kūrybingi ir nepaprasto darbštumo mokslininkai, talentingi pedagogai, savo paskaitomis ugdę Lietuvos patriotus ir lietuvių kalbos mylėtojus. Tik ar jų pasėtos sėklos pateko į dėkingą dirvą, kurioje buvo tikėtasi, kad subręš savo mokytojų verti lituanistai. Lietuvybę naikinančios reformos Vilniaus Universitete ir, tikriausiai, jų mokinys Antanas Smetona, buvęs lietuvių kalbos ir literatūros katedros vedėjas, viešai demonstravo, kad jam ta lietuvių kalba tik „džin“, su kuria galima elgtis, kaip tik kas panorės, netgi parduoti lenkams lietuvišką abėcėlę, ir žinoma, kalbą, kurią mūsų didieji Tautos vyrai 400 metų saugojo, gynė nuo pikto užmačių, normino ir grynino. Mus visus lietuvius piktino to naujalietuvio A.Smetonos vieši pasisakymai, pataikaujant nedoriems politikams, kad tai – tos trys lenkiškos raidės nieko nereiškia...

Rašytojas Jonas Mikelinuskas, ilgus metus buvęs mokytoju, išeidamas į Amžinybę rašė: „Nepriklausomybės atkūrimas vargu ar būtų įmanomas, jeigu ne tautiškai orientuota prieškarinio mokykla. Bolševikai su mokytojais žiauriai pasielgė – didžiąją dalį jų sunaikino, ištrėmė, kad patriotizmo daigai būtų išrauti iš mokyklos, ir iš šeimos“.

Šių dienų Lietuvos švietimo sistema kelia didžiulį nerimą. Ypač kai diena iš dienos eskaluojama per žiniasklaidą pjudimo kampanija prieš Tautą ir tautiškumą. Išlydėdami tuos didžiuosius Lietuvos vyrus į Amžinybę, ne vienas su nerimu mąstėme, kas bus dabar su tauta ir lietuvių kalba, kai tų vyrų nebeliko? Ar atsispirs prof. Aldona Paulauskienė, ko gero, vienintelė ir likusi Lietuvoje, kuriai dar skauda širdį dėl jaunųjų lituanistų indiferentiškumo gimtajai kalbai. O ką bekalbėti apie mokytojus, jeigu Universitete vyksta tokios bakchanalijos..., kad tik įtikt svetimiesiems...

Deja, dažnam lietuviui, kaskart vis labiau nomadėjančiam ir kosmopolitėjančiam, jau praradusiam tautinę savigarbą ir pamiršusiam savo šaknis, išduoti lietuviybę atrodo taip paprasta, vieni juokai. Deja, tokių jau ir mokytojų yra. Dabartinė Lietuvos mokykla... jau 28-ri metai trypčioja kryžkelėje tarp Lietuvos ir ES nutautinimo politikos. A.a. akad. Zigmas Zinkevičius, išeidamas į Amžinybę, su širdgėla kalbėjo: „Dabartinėse lietuviškose mokyklose labiausiai trūksta lietuviškos dvasios. Nuo sovietinės švietimo sistemos reikėjo pereiti prie laisvos, kuri būtų paremta pasaulietine patirtimi, krikščionybės ir lietuvių tautiniais idealais. Taigi iš esmės reikėjo ne reformuoti bolševikinę švietimo sistemą, bet visą tą sistemą pakeisti kita... Tai ne revoliucinis sistemos pakeitimas, bet ilgalaikė evoliucija, kurią pagreitinti nelengva.. Nenuostabu, kad laisvę atgavusioje Lietuvoje buvo nemažai mokyklų, kurioms Vasario 16-oji, Kovo 11-oji – ne jų šventė...Patriotiškumo supratimas mokykloje ir gyvenime negali būti primityvus bei deklaratyvus, jis turi būti gilus. Turime ugdyti Lietuvos Respublikos piliečius, pasiryžusius ją ginti, kaip darė pokario partizanai.

Bolševikinio mąstymo žmonės bijo tautinės mokyklos atgimimo“.

Tapęs Lietuvos švietimo ministru akademikas rašė, kad „Lietuvai atgavus Nepriklausomybę buvo tikimasi, kad bus baigti pradėtosios reformos darbai, bent bus pasinaudota jos pagrindais, žinoma atsižvelgiant į pasikeitusias sąlygas ir laiko reikalavimus. Tačiau mūsų švietimo reformos strategai nuėjo kitu keliu. Būdami tipiškai teoretikai (daugelis jų patys nedirbo mokykloje), jie švietimo reformos modelį kūrė nusižiūrėję į Vakaruose esančias švietimo sistemas, beje gerokai įvairuojančias, neretai viena kitai priešingas. Elgėsi taip lyg

mes būtume pedagogikos srityje beturčiai. Ignoravo Stasio Šalkauskio, Antano Maceinos, Prano Mašioti ir kitų žymiųjų Lietuvos pedagogų palikimą, arba į jį nedaug tekreipė dėmesio. Nepaisė kelių šimtų metų Lietuvoje kelių šimtų metų mokyklos patirties. Ja sėkmingai naudojosi tik mūsų išeiviai, kūrę lietuviškąjį švietimą toli nuo Lietuvos tenykštėmis sąlygomis. O pas mus švietimo koncepcija buvo kuriama sudurstant Vakarų švietimo elementus. Daug kas atgimstančiai šaliai pritaikyta dirbtinai, taip sakant, Vakarų švietimo elementai buvo spraudžiami į Lietuvos realybę lyg į kokią Prokrusto lovą. Ne viskas mums tiko. Mums iš tikrųjų nereikėjo visko kopijuoti nuo Vakarų: kas gera ir kas negera. Į jų sukurtus švietimo modelius turime žiūrėti kūrybiškai, derinti juos prie mūsų sąlygų. Kitaip tie metodai neduos gerų rezultatų" (Akad. Zigmas Zinkevičius. Lietuvos švietimo ateitis // XXI amžius. 1999, vas. 26, p. 6). Mėgino ankstesnių švietimo ministrų klaidas taisyti ir atkurti lietuviškos tautinės mokyklos modelį, t.y. labai atsargiai, neskubant ir kūrybiškai grįžti prie 1937 lietuviškos švietimo reformos. Bet nuo pat pirmųjų savo veiklos dienų LR švietimo ministro pareigose dienų susitiko su labai agresyvia, net, sakyčiau šlykščiai įžūlia Dariaus Kuolio „grupės draugų“ komanda, remiama buvusių tuo metu valdžioje A.M. Brazausko komunistų. Ta „grupė draugų“ labai nuosekliai ir kryptingai organizavo visokius renginius, kuriuose buvo nedorai ir labai negarbingai šmeižiamas, vadovaujant tai šmeižtų kampanijai pačiam D.Kuoliui ir K. Stundžiui, akademikas. Dar tada dirbau Vilniaus Universitete ir ne į visus renginius galėdavau nueiti, bet ten, kur suspėdavau, nueidavome kartu su šviesaus atminimo Seimo nare, dora matematikos mokytoja Romualda Hofertiene, kur dažnai su šmeižikais tekdavo „susikauti“. Tose LR švietimo ministro akad Z. Zinkevičiaus šmeižtų orgijose, visiškai pasitvirtino Nobelio premijos laureato A. Einšteino atrastas dėsnis, teigiantis, kad didžiosios asmenybės visada sulaukia vidutinybių aršiausio pasipriešinimo. Po nesibaigiančių intrigų, šmeižtų ir juodžiausių insinuacijų, į kurias D. Kuoliui pavyko įtraukti net ir prof. M.Lukšienę, akad Z.Zinkevičiui reikėjo atsistatydinti. Visa tai mačiau ir nuoširdžiai sielojausi.

Akademikas LR švietimo ministru išbuvo vienerius metus ir 4 mėnesius, tačiau spėjo švietimo reformai suteikti pozityvią kryptį. Nemaža dalis mokytojų tapo jo pasekėjais ir stengėsi savo pedagoginėje veikloje diegti moksleiviams tautiškumo idėjas. Apie juos ne kartą rašiau. Akademikas B. Grigelionis ir prof. V. Ambrasas rašė: „Ministro Z. Zinkevičiaus pastangomis pasiektas ryškus persilaužimas švietimo srityje. Per vienerius metus jis padarė tai, ko nesugebėjo padaryti dešimt ministrų" (Kazys Blaževičius. Ar tikrai tautinė mokykla nereikalinga? // XXI amžius. – 2007, rugs. 5, 10). Savo paramą ir dėkingumą Jam už jo pastangas deramai reformuoti Lietuvos mokyklą bei pasipiktinimą jo šmeižtų kampanija tada pareiškė per 30 Lietuvos mokslininkų ir mokytojų bei politikų: tarp jų ir Vaidotas Antanaitis, K. Balčiūnas, „Draugo“ (JAV) redaktorė Danutė Bindokienė, S.Džiugas, V.Landsbergis R. Gasparaitytė, žurnalistas Petras Katinas, J.P. Kedys, Juozas Kojelis, J. Kučinskaitė, J. Nedzinskas, A.Navickas, J. Pabedinskas, A.Piročkinas, Bernardas Šaknys, Algirdas Saudargas, Olava Strikulienė, dr. Vladas Voveris, prof. Ona Voverienė, J. Žygas ir kiti. Pats akademikas parašė knygą „Kaip aš buvau ministru“ (Kaunas, 1998. – 135 p.)

Šiandien belieka tik apgailestauti, kad Z. Zinkevičiaus pradėto darbo vėlesni ministrai nesistengė tęsti. Ir negalėjo: komunistų partijos CK, vadovaujamam Algirdo Mykolo Brazausko sugrįžus mūsų liaudies valia į Nepriklausomos Lietuvos valdžią, kuriai svarbios buvo kitos vertybės. Todėl reikėjo kitokios švietimo sistemos, pagal ES reikalavimus – tautiškumą naikinti, ir lietuviukus ugdyti kosmopolitine nomadine dvasia. Daugeliui mokytojų tai buvo nesunku, nes jie jau puikiai mokėjo sovietmečiu ugdyti savo mokinius komunistinio internacionalizmo dvasia. Prisimenu radijo laidose labai dažnai kalbančią isterišku balsu mokytoją Angelę iš Radviliškio, keikiančią Lietuvos nepriklausomybę ir aimanuojančią, kaip okupacijoje buvo gerai ir gražu. Švietimo sistemoje vietoje tautinio ugdymo, įsigalėjo pilietinis, eliminuojantis skirtumus tarp tautų, tarp įvairių tautų savitų kultūrų ir istorinių tradicijų, ugdantis pasaulio pilietį – kosmopolitą nomadą – žmogų be šeimos, be gimtųjų namų, be tėvynės, pasaulio klajoklį, kaip Tomas Venclova.

Akademikas išėjo į Amžinybę. Jo darbai ir idėjos liko. Liko ir jo tautinės mokyklos atnaujinimo idėjos, dalis kurių išdėstyta jo minėtame programiniame straipsnyje „Lietuvos švietimo ateitis“. Atgimsta jau mūsų tauta, kaip dr. Jonas Basanavičius svajojo, „atsikvošėja“ mūsų Tautos dvasia. Neabejoju, kad at-gims Lietuvoje ir tautinės mokyklos idėja, ir kai ji bus realizuota, naujausioje jos istorijoje bus įrašyti ne tik Stasio Šalkauskio, Antano Maceinos, Prano Mašioti, Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, bet ir akademiko Zigmo Zinkevičiaus vardai.

2018-02-28